

ØVRE LANGGATE/TORVET, TØNSBERG

Arkeologisk overvåking i forbindelse med reparasjon av vannlekkasje,
hastesak

Haugesten, Lars

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Øvre Langgate/Torvet, Tønsberg Arkeologisk overvåking i forbindelse med reparasjon av vannlekkasje, hastesak	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 54/2021	Publiseringsdato 11.05.2021
	Prosjektnummer 1022067	Oppdragstidspunkt 13.-15.4.2021
	Forsidebilde Oversikt tiltaksområde. Sett mot NV. Cf53903_NIKU_889624	
Forfatter(e) Haugesten, Lars	Sider 10	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Lars Haugesten
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Hanne Ekstrøm Jordahl

Oppdragsgiver(e) Tønsberg kommune

<p>Sammendrag</p> <p>På grunn av en vannlekkasje i krysset Øvre Langgate/Torvet i Tønsberg sentrum, ble det gravd en grøft på ca. 2,35 m lengde, ca. 2,2 m bredde og ca. 2,45 m dybde. Det ble ikke observert automatisk fredede kulturminner, hverken i plan eller i profilene.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Øvre Langgate, Torvet, Torvgaten, Tønsberg, arkeologi, arkeologisk overvåking, havbunn.</p>

Avdelingsleder

Lise Marie Bye Johansen

1 Bakgrunn og innledning

Tønsberg kommune ved Jan Olav Stein sendte en søknad til Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) § 8, første ledd, i forbindelse med graving for en vannlekkasje i krysset Øvre Langgate/Torvet i Tønsberg sentrum. Riksantikvaren mottok søknaden 24.3.2021. Riksantikvaren ba NIKU Distriktskontor Tønsberg om tilrådning og budsjett i saken 26.3.2021, og presiserte at det var en hastesak, og det ikke var behov for prosjektplan. NIKU oversendte tilrådning og budsjett 26.3.2021, og Riksantikvaren fattet vedtak samme dag (Saksnummer 20/00924-7).

2 Kort Historikk

Området som berøres av tiltaket ligger innenfor *Tønsberg middelalderby* (kulturminne-id 10570), og er fredet iht. Lov om kulturminner av 9. juni 1978.

Torvet inneholder den tidligere Mariakirken med kirkegård. På en kartskisse fra 1822 kan en se at Mariakirken hadde en tilnærmet firkantet kirkegård som dekket store deler av det nåværende torvet, og det har blitt antatt at kirkegården også hadde denne formen i middelalderen (Johnsen 1929). Den nåværende Torvgaten kan ha erstattet et eldre veifar inn til den middelalderske bykjernen. Øvre Langgate var tidligere kalt Ófra stræti, og ble dannet i tidlig middelalder når byen ekspanderte nordøst for Torvet (Johnsen 1929).

I 1975 ble det utført en sporadisk arkeologisk overvåking da det skulle legges kabel fra brannvakta i Øvre Langgate 42, via Torvgaten og Fayesgate, til ny underjordisk kiosk i krysset Fayesgate/Kammegaten (E-84/ 2.2 - 14/75 Eriksson, J. E. G.). Det er usikkert hvor dypt det ble gravd, men det skal ha blitt registrert middelalderske kulturlag i hele strekningen med unntak av strekningen Torvgaten 6 - Fayesgate 4.

Kvartalet Øvre Langgate 57-59/Torvgaten 1 ble herjet av en omfattende brann 10. juli 1981, og før nybygging på tomten, ble det utført en arkeologisk utgravning (Flodin L., Germer P. & Lindh J. 1982). De kulturlagene som ble observert var relativt tynne og kunne dateres til høymiddelalder, i tillegg ble det registrert et dyrkingslag og det som kan ha vært rester etter en forhistorisk bygning.

I forbindelse med revitalisering av Torvet, ble det mellom 2010 og 2012 utført 28 ulike tiltak på torvet (Jordahl 2013). Øvre Langgate ble sjaktet ned til 0,49 m, og det ble avdekket flere etterreformatoriske steinsamlinger som kan ha tilhørt den tidligere kirkegårdsmuren til Mariakirken og et tidligere kuppelsteinsdekke. I tillegg til sjaktingen ble høyspentkabler blottlagt, og det ble gravd ned til ca. 1 m under topp dekke. Det ble avdekket kulturlag fra ca. 0,75 m, men uten at kulturlagene kunne dateres nærmere. I den nordvestre delen av Torvet, inn mot blant annet bygningene på eiendommene Storgaten 39 og Øvre Langgate 44, ble det avdekket både middelalderske kulturlag og trebrolegninger kun 0,6 m under topp dekke.

3 Metode og gjennomføring

Prosjektleder og feltarkeolog var Lars Haugesten. Tiltakshaver var Tønsberg kommune ved Jan Olav Stein og hovedentreprenør var Carl C. Fon ved Henrik Sommerstad Brauti. Tiltaket ble gjennomført mellom 13. og 15.4.2021.

Tiltaket omfattet graving i eksisterende vannledningsgrøft i krysset Øvre Langgate/Torvet i Tønsberg sentrum (fig.1 og 2). Omfanget av inngrepet ble beregnet til å bli 3 x 1 m i bunn og med en dybde 2 - 2,25 m.

Figur 1. Situasjonsplan medfulgt søknad. Vannlekkasjen markert med rød ring.

Figur 2. Oversikt tiltaksområdet krysset Øvre Langgate/Torvet. Sett mot NØ. Cf53903_NIKU_889625.

Det ble utført en arkeologisk overvåking hvor arkeologen observerte maskingravingen og registrerte og dokumenterte lag og strukturer. Ingen prøver eller gjenstander ble innsamlet.

Innmålingsutstyr som ble benyttet var CPOS og Trimble GIS. CPOS ble kun benyttet ved å sette ut fastpunkter, innmålingen av tiltaksområdet ble utført med Trimble GIS.

Alle fotografier ble gjennomgått etter avsluttet utgravning, og utvalgte fotografier ble lastet opp i MUSIT fotodatabase under CF-nummer 53903: Cf53903_NIKU_889622 og Cf53903_NIKU_889634.

Da det var en hastesak, ble det ikke utarbeidet faglige problemstillinger.

4 Resultater

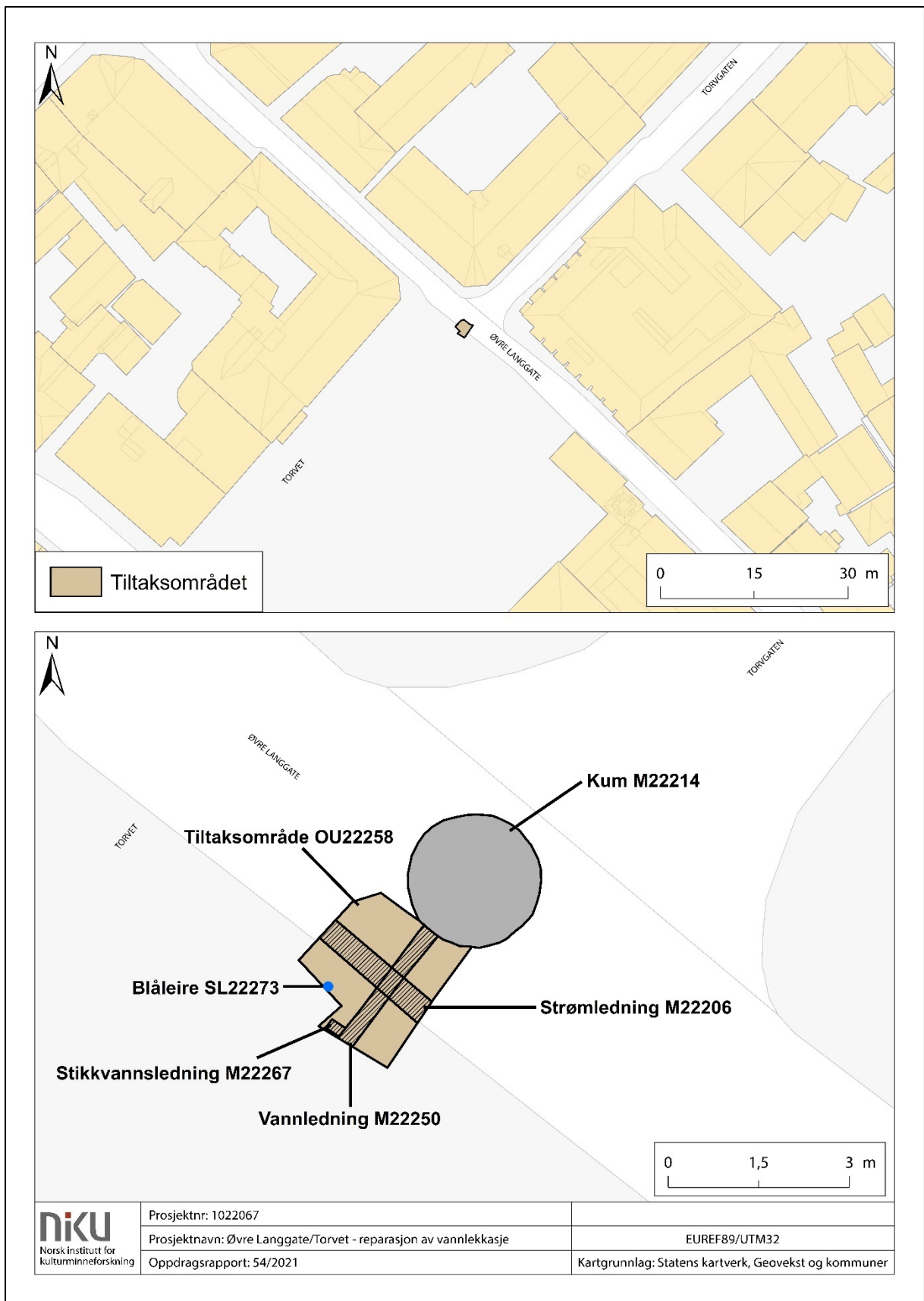
Ved avdekningen av vannledningen, ble grøften (OU22258) ca. 2,35 m lang, ca. 2,2 m bred og ca. 2,45 m dyp (fig.3 og 4). Hovedvannledningen (M22250) med lekkasjen ble avdekket ca. 1,8 m under topp dekke, og var orientert NV-SØ. Stikkvannledning (M22267) ble avdekket på samme dybde, og var orientert NV-SØ. Over hovedvannledningen lå fire strømledninger (M22206) samlet i en betongkulvert, og ble avdekket ca. 0,7 m under topp dekke. Betongkulverten gikk parallelt med gatelegemet.

Massen (SL22272) bestod hovedsakelig av løs tørr brungrå siltet fin sand med mye grus, teglstein og metallskrot. I V-delen av grøften, ble det avdekket et lite lag av rein blåleire. Blåleiren (SL22273) ble avdekket ca. 2,05 m under topp dekke. Blåleiren var plastisk og fuktig, og ble tolket å være steril undergrunn/havbunn.

Det ble ikke avdekket automatisk fredete kulturminner under gravingen.

Figur 3. Tiltaksområdet (OU22258). Sett mot Ø. Cf53903_NIKU_889630.

Figur 4. Tiltaksområdet.

5 Sammendrag og konklusjon

På grunn av en vannlekkasje i krysset Øvre Langgate/Torvet i Tønsberg sentrum, ble det gravd en grøft på ca. 2,35 m lengde, ca. 2,2 m bredde og ca. 2,45 m dybde. Det ble ikke observert automatisk fredede kulturminner, hverken i plan eller i profilene.

6 Litteraturliste

Flodin, L., Germer P. & Lindh J. (1983): *Rapport over de arkeologiske utgravningene i Øvre Langgate 57/59, Tønsberg, 1982*. Tønsberg, utgravningskontoret for Tønsberg.

Johnsen, O. A. (1929): *Middelalderen. Tønsbergs historie*. Vol. 1. Oslo.

Jordahl, H. E. (red.) (2013): *Torvet i Tønsberg. Revitalisering av det historiske sentrum i Tønsberg by, Vestfold fylke. NIKU Oppdragsrapport 41/2013*.

E-84/ 2.2 – 14/75 Eriksson, J. E. G: Riksantikvarens, Distriktskontor Syd. Arkivmateriale.

7 Vedlegg

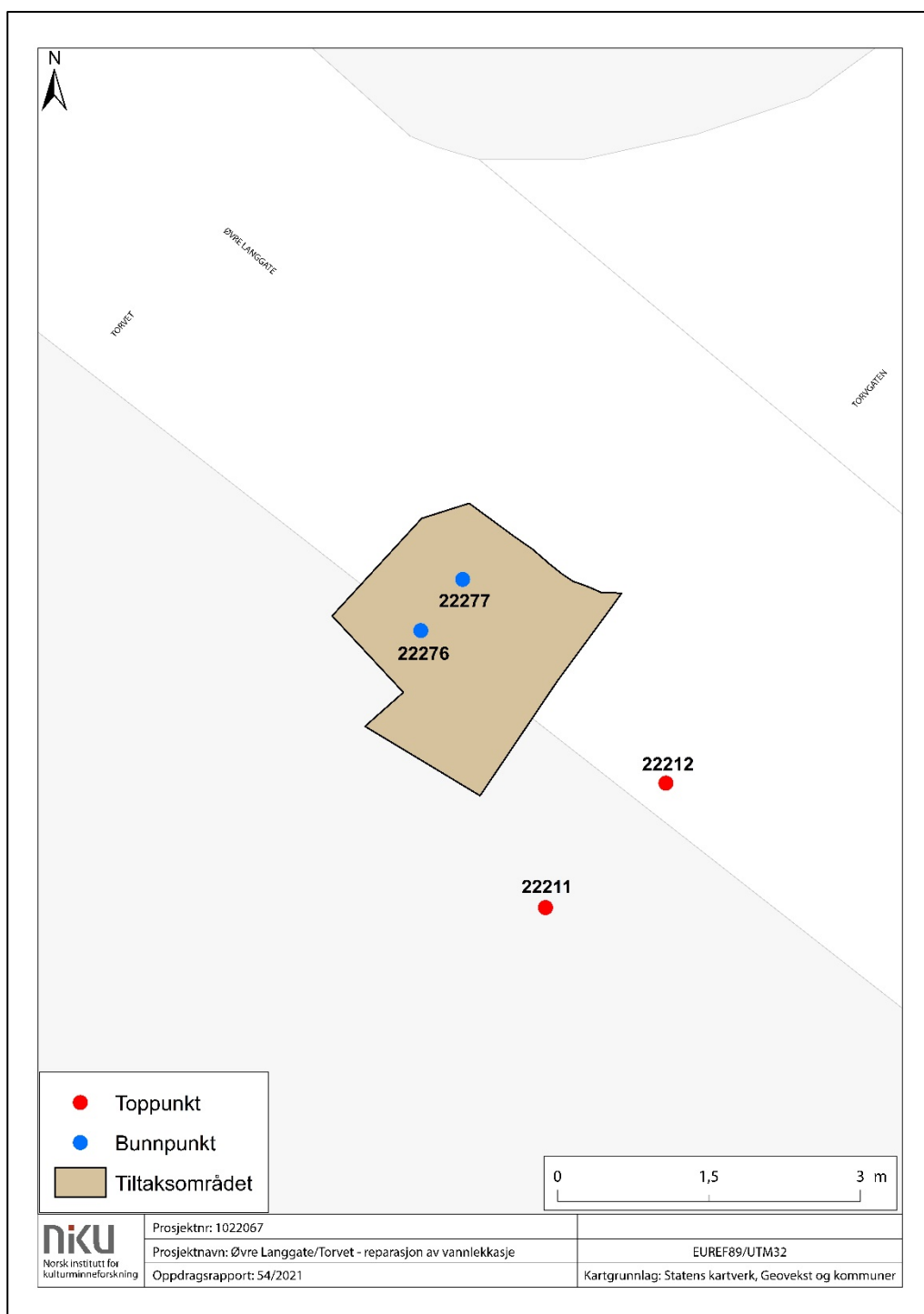
7.1 Kontekstliste

Intrasis Id	Type	Beskrivelse	Tolkning
22201	Moderne	En ca. 9 cm tykk tjærefyllt strømledning.	Strømledning
22206	Moderne	4 stk. tjærefylte strømledninger i en felles betongkasse.	Strømledninger
22214	Moderne	Moderne kum.	Kum
22250	Moderne	Hovedledning med diameter 250 mm. Strømpekjørt.	Vannledning
22258	Område	Grop.	Tiltaksområde.
22267	Moderne	Stikkledning.	Vannledning
22272	Lag	Løs tørr brungrå siltet fin sand med mye grus, enkelte brostein, teglstein og jernskrot.	Moderne fyll
22273	Lag	Fuktig plastisk blå leire. Trolig <i>in situ</i> og tidligere havbunn.	Blåleire
22278	Moderne	Brostein med ca. 16 cm tykkelse.	Brostein
22281	Moderne	Pukk og asfalt med ca. 20 cm tykkelse.	Pukk og asfalt

7.2 Fotoliste

Fotokort Id	Dato	Motiv	Sett mot
Cf53903_NIKU_889622	13.04.2021	Oppstart ved krysset Øvre Langgate/Torvgaten. Rygg til kamera rørlegger Kenneth Gallis.	NV
Cf53903_NIKU_889623	13.04.2021	Oppstart ved krysset Øvre Langgate/Torvgaten. Rygg til kamera rørlegger Kenneth Gallis.	N
Cf53903_NIKU_889624	13.04.2021	Oppstart ved krysset Øvre Langgate/Torvgaten.	NV
Cf53903_NIKU_889625	13.04.2021	Oppstart ved krysset Øvre Langgate/Torvgaten.	NØ
Cf53903_NIKU_889626	14.04.2021	Fjerning av betong på strømledninger M22206. Med rørlegger Kenneth Gallis.	NV
Cf53903_NIKU_889627	14.04.2021	Fjerning av betong på strømledninger M22206. Med rørlegger Kenneth Gallis.	SØ
Cf53903_NIKU_889628	14.04.2021	Tiltaksområdet OU22258 med vannledning M22250. Med rørlegger Kenneth Gallis.	Ø
Cf53903_NIKU_889629	15.04.2021	Tiltaksområdet OU22258 med vannledning M22250.	NØ
Cf53903_NIKU_889630	15.04.2021	Tiltaksområdet OU22258 med vannledning M22250.	Ø
Cf53903_NIKU_889631	15.04.2021	Tiltaksområdet OU22258 med vannledning M22250.	S
Cf53903_NIKU_889632	15.04.2021	Tiltaksområdet OU22258 med vannledning M22250.	S
Cf53903_NIKU_889633	15.04.2021	Tiltaksområdet OU22258 med vannledning M22250.	V
Cf53903_NIKU_889634	15.04.2021	Tiltaksområdet OU22258 med vannledning M22250.	NV

7.3 Detaljplot

7.3.1 Koordinatliste

Koordinater	Nord	Øst	Høyde	Beskrivelse
22211	6570742,926	580274,081	15,236	Toppunkt brostein
22212	6570744,159	580275,272	15,280	Toppunkt brostein
22276	6570745,671	580272,845	13,027	Bunnpunkt grop
22277	6570746,178	580273,260	12,828	Bunnpunkt grop

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 54/2021

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt.
14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00